

Akademie výtvarných umění v Praze
Studijní program Výtvarná umění
Ateliér Sochařství 2

Rozplétání předem určených cest
Unravelling Pre-defined Paths

Vypracovala: BcA. Klára Samcová
Vedoucí diplomové práce: akad. mal. Tomáš Hlavina, PhD. a MgA. Jimena Mendoza
Konzultantka: M.A. Hana Janečková, PgCert.
Oponentka: Mgr. Veronika Soukupová
Akademický rok 2024/2025

Chtěla bych srdečně poděkovat všem, kteří mi v průběhu studia byli obrovskou oporou. Mým vedoucím, Tomášovi Hlavinovi a Jimeně Mendoze, za skvělé podněty a neutuchající podporu v průběhu celého studia. Dále bych chtěla poděkovat Haně Janečkové za skvělé konzultace a výpomoc s mým závěrečným textem, Veronice Soukupové za podnětnou konzultaci a oponenturu a Šárce Koudelové za příjemné a velmi nápomocné setkání nad mou prací. V neposlední řadě chci poděkovat mé rodině, přítelovi a kamarádům. Velmi si vážím podpory, které se mi na Akademii po celé studium dostávalo. Jsem vděčná, že mohu být součástí této komunity.

Rozhodování se. Neustálý tlak jak zvenku, tak zevnitř nás.

Jaké role mají ženy v současnosti zastávat? Je můj úděl mít dítě? Naplním tím nějaký svůj potenciál na světě? A chci dítě vůbec mít?

Je správné mít i nemít děti.

A hlavně mít volbu.

Máme rádi svůj život takový, jaký je a asi nechceme mít děti. — Jste sobci!
Nechci dítě, necítím se na to. — Neboj, začnou ti tikat biologické hodiny a vše se změní!

Nevím, jestli mám ráda děti. — To tvoje mít ráda budeš!

A co když ne? — Láska přijde přirozeně po porodu!

Bojím se porodu. — Neboj, hormony se o to postarají a na vše zlé zapomeneš!

Bojím se porodu. — Zvládlo to tolik ženských před tebou a ty to zvládneš taky.

A co když ne? — ALE ANO.

Nechci děti. — Neblázni, pak budeš stará, a budeš litovat, že jsi je neměla.

A co když ne?

Setkávám se s názorem, že lidé, kteří se rozhodli nemít děti, jsou sobci. Nemyslím si, že se člověk stane sobcem jen kvůli tomu, že se rozhodne žít život jinak, než mu to předurčuje společenská norma. Do jaké míry je rozhodnutí nemít dítě politický akt nebo osobní revolta?

“Když jsi žena, nemůžeš jen tak říct, že nechceš dítě. Musíš mít nějaký velký plán nebo představu, co budeš dělat místo toho. A mělo by to být něco fakt velkolepého. A měla bys umět přesvědčivě říct – dopředu –, jaký oblouk tvůj život opíše.”¹

Plodný život ženy začíná s první menstruací. S první menstruací se také, ve většině kulturách, zhmotňuje „největší“ hodnota ženy. A s mou první menstruací přišlo uvědomění toho, že já sama, v tu dobu ještě dítě, bych mohla porodit život. Dostala jsem strach.

Tématem menstruace a celkově samotné cykličnosti se věnuje jedna část diplomové práce, kterou jsem realizovala během zahraniční stáže na katedře textile.kunst.design na Kunstuniversität v Linzi. Ve své tvorbě vnímám textil, kterému se věnuji dlouhodobě i po teoretické stránce, jako zásadní médium. Fascinuje mě čím dál tím více, i pro jeho neuvěřitelnou historickou sílu. Textil je materiál, který je nositelem mnoha významových vrstev a také „*snad jako žádný jiný materiál nevyvolává tolik asociací spojených s osobní historií, obecnými tématy genderu či skrytými politicko-sociálními a historickými souvislostmi.*“² A právě pro tyto jeho kvality, a ve snaze navázat na „matrilinéární“³ výklad dějin, jsem si textil zvolila za svůj hlavní

¹ Sheila HETI, *Mateřství. Take Take Take*, 2023, s. 131.

² Markéta VINGLEROVÁ, „Měkké médium“, in: Emma HANZLÍKOVÁ – Markéta VINGLEROVÁ, *Pocta suknu: Textil v kontextu umění*, Humpolec: zóna 8SMIČKA 2018, s. 147.

³ Na jakou historii máme navazovat, aby byl náš (ženský) umělecký jazyk autentický? A jak zabránit tomu, abychom neskončily jako naše předchůdkyně v „propadlišti dějin“? Martina Pachmanová v rámci projektu Někdy v sukni vytvořila „matrilinéární“ diagram, který mapuje české umělkyně od roku 1790 do současnosti. Navazuje právě na tu potřebu narušení ustáleného pojetí umělecké hodnoty a genealogie.

vyjadřovací prostředek. Nacházím v něm blízkost a neodmyslitelně mi dává sílu právě díky historické provázanosti s ostatními umělkyněmi a konotacemi, které v sobě neoddiskutovatelně nese.

Zkoumání vzorů, tkanin, materiálů... všechno absolutně haptické. Čtyři měsíce – čtyři cykly. Čtyři tkané tapiserie v různých rozměrech, bílá plátna s vetkanými skvrnami v rudých, hnědavých a krémovo-bílých odstínech. V každé fázi cyklu se tvary, intenzita, barevnost výtoku liší. Dle odstínů a charakteru skvrn máme možnost zjistit, v jaké fázi cyklu se právě nacházíme či se ujistit, jestli jsme zdravé a nebo jestli se s naším tělem děje něco neobvyklého. Tvarosloví fleků vychází z mé osobní zkušenosti – intuitivně jsem tkala podle paměti. Skvrny jsou tkané společně s bílou látkou, pouze s přidaným materiálem, tudíž to není tapiserie jako spíše tkanina využívající klasickou plátňovou vazbu. Bílé plátno je bavlněné a na skrny jsem využívala barvený len, vlnu a hedvábí (obr. 1, 2, 3). Rozpixelované fleky, rozebrané na kousíčky... stejně jako moje tělo v průběhu menstruace. Při tkaní jsem intenzivně myslela na moji první menstruaci a na to zmatení, které ji provázelo. Myslela jsem na všechno to vyprávění kamarádek, kdy krev nečekaně protekla na oblečení... a na tu ostudu, kterou jsme všechny cítily. Přejde mi naprosto nelegitimní na menstruaci nahlížet jako na něco nepřírozeného a „čistě ženského“⁴, na něco, co by se mělo odstraňovat z veřejného prostoru, z veřejné debaty. Bohužel, ačkoliv skryt pod jiné floskule, přetrvává názor, že menstruační krev je něco „nečistého“.

„Přitom bez fungujících ženských cyklů bychom těžko měli lidstvo. Ženy by se měly za reprodukční schopnost na rukou nosit, místo toho je menstruace důvodem ke ztrapnění a shamingu. Víte co? Shame on you, ignoranti zesměšňující několikadenní bolesti. Vy, které pohled na vložky na záchodě urazí a červená krev v reklamě znechutí, tak budete ženám určovat normy a síly výdrže!“⁵

Menstruující osoby se v době menstruace tradičně nemohly* i zúčastňovat společenských akcí, byly* i vyháněny* ze svých domovů, dostávaly* se na samotný okraj společnosti. Některá stigmata mám i já hluboko zarytá pod kůži, ačkoliv se je roky snažím překonat. Stydím se, když si na veřejných záchodech například měním vložku a někdo by mohl zaslechnout ten příznačný zvuk, kdy se odlepuje od kalhotek a nebo se bojím jít umýt menstruační kalíšek k umyvadlu.

Ale o co vlastně jde?

Jde o systematickou společenskou stigmatizaci menstruujících osob – společnost nás nemůže nechat svobodně vydechnout ani v době, kdy jsme nejvíce zranitelné* i. To dokládá třeba opakovaně prohrávaná debata o levnějších či zdarma dostupných menstruačních pomůckách, pracovní doba absolutně neuzpůsobená menstruujícím a jejich cykličnosti, neúspěšná debata o právo na volno v průběhu bolestivé menstruace apod.

Východisko stručně vystihuje autorka feministického magazínu *druhá : směna*:

⁴ Je důležité podotknout, že menstruace se netýká výhradně dívek a žen. Týká se totiž i některých transgender mužů a nebinárních osob. Stigmatizace, kterou je menstruace neprávem obklopena, je u těchto osob ještě výraznější. Proto je vhodné je (nejen!) jazykově neopomíjet a používat označení ženy a další menstruující osoby.

⁵ Šárka HOMFRAY – Michaela KARÁSEK ČEJKOVÁ, *Proč jsme tak našťvané?*, wo-men 2022, s. 38.

*„Budeme-li menstruační cyklus vnímat jako práci, kterou tělo měsíčně vynakládá pro udržení svého reprodukčního potenciálu, měli bychom ty, kteří*ré ji vykonávají, vnímat jako pracovníky*ce s právy na bezpečné pracovní prostředí, slušné pracovní podmínky i důstojnou pracovní směnu. Momentálně totiž mnohé*zí z nich vykonávají běžné zaměstnání s plnou pracovní dobou, starají se o domácnost, pečují o děti a k tomu menstruují. Několik dní v měsíci tak pracují na tři směny.“⁶*

V souvislosti tematizování menstruačního cyklu bych ráda zmínila pro mě inspirativní umělkyni Casey Jenkins a její 28 denní performance *Casting Off My Womb*, 2013. Umělkyně si denně vkládala do pochvy bílou přízi a upletla asi 15 metrový záznam cyklu. Bílá příze se změnila na rudou a poté zase zpět na bílou. Práce si klade za cíl zkoumat nesoulad mezi tichými touhami, potenciálem jednotlivce a ohledně toho, co by měl dělat se svým tělem na základě vnímaného pohlaví.⁷ (Obr. 4)

Vzpomínala jsem sama na své prokrvácené kalhotky a větu, která zazněla od mojí babičky, když jsem jí řekla, že jsem již měla menstruaci: „*Tak to už jsi skoro dospělá žena, to bys už mohla mít vlastní děti.*“ Děti? Byla jsem vyděšená. Vždyť jsem sama ještě dítě... V té době mi mohlo být asi 13 let. A to je asi tak první situace, kdy jsem si uvědomila, že také můžu být matkou. Ale nějak jsem se s tou rolí doteď nebyla schopná ztotožnit. Vadí mi, že když se žena stane matkou, je pro společnost často už „jenom“ matkou.

Teda ne vždycky, ale musí s vypětím všech sil bojovat, aby se z té škatule zase dostala ven.

Ale já nechci ztratit sebe samu, když jsem se vlastně ještě pořádně nenašla.

V době, kdy se řeší nízká porodnost, se politici a lékaři soustředí hlavně na to, jak ženy donutit k tomu, aby rodily dříve a více (viz „*Naše ženy budou více rodit, když je k tomu vychováme*“⁸), aniž by se zabývali pravými důvody, proč tomu tak je. Nevím, proč se (většina) politiků nesnaží podporovat rovnoprávnost a férové rozdělení dělby práce v domácnosti a péče o děti, zajistit dostupnost bydlení a školek, finanční podporu mladých rodin, bezpečný návrat do práce po rodičovské – zkrátka důvody, které mají prokazatelný vliv na porodnost. Navíc, veřejný prostor často k matkám není vstřícný a lidé by rodiče s dětmi nejraději viděli maximálně na hřišti. („*Chceme, aby ženy rodily, ale nechceme je mezi sebou*“.⁹) Mám pocit, že zákonodárci pořád spíše tíhnou ke konzervativním postojům typu „příroda to tak chtěla“ a vracejí se raději k manipulacím a snahám o ovládnutí těl ostatních. Nad takovými argumenty se pozastavil sám T.G. Masaryk již na začátku 20.století:

⁶ Eliška KOLDOVÁ, *Destigmatizace nestačí. Menstruace je součástí reprodukční práce*, <https://druhasmena.cz/clanky/destigmatizace-nestaci-menstruace-je-soucasti-reproduktivni-prace>, [cit. 6.5.2025].

⁷ Charlotte VANIER, *Unravelled: Contemporary Knit Art*, Thames & Hudson, 2019, s. 206.

⁸ Šárka HOMFRAY – Michaela KARÁSEK ČEJKOVÁ, *Proč jsme tak naštvané?*, wo-men 2022, s.108.

⁹ Lucie ZELINKOVÁ, „*Zelinková: Nenávidíme matky s dětmi. Chceme, aby ženy rodily, ale nechceme je mezi sebou*“, In: Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=IAI8zAcXRek>, [cit. 7.5.2025].

„Dekadentními frázemi o ženě spasitelce, o její záhadnosti a tajuplnosti, o ochránkyni manželského krbu a t.p. zastírá se honba po penězích a pohodlí, po kuchařce a milence, po ošetřovatelce a hospodyně v jedné osobě.“¹⁰

Bohužel mám pocit, že tato slova v určité míře platí dodnes. Tvrdím, že ženy jsou ve své „úloze“ nezastupitelné, se (ne všichni) muži chtějí vyhnout péči o děti a domácnost, protože s sebou nenese bohužel žádnou prestiž, ačkoliv je tak náročná a nenahraditelná. Na pečující osoby jsou kladeny skoro nesplnitelné nároky a důsledkem se stává to, že musí absolutně potlačit své, často primární, potřeby. O potlačení svého ega nemluvě... Pečující osoby se tak dostávají do koloběhu práce – rodina. Po příchodu z placeného zaměstnání je čeká tzv. „druhá směna“. Jedná se o činnosti, které jsou nezbytné při péči a udržení chodu domácnosti. Tato práce se odehrává za zavřenými dveřmi, často není ani vidět a ačkoliv je pro ekonomiku nezbytná, není finančně ani nijak jinak společensky ohodnocená. Nejedná se jen o fyzickou práci, ale i o mentální zátěž, která vzniká při koordinaci a managementu domácnosti.¹¹ A k tomu všemu v našem prostředí převládá názor, že pečující osoby, nejčastěji tedy ženy, pečují a uklízí s láskou a že je to vlastně i tak trochu baví. Proč by tedy o jakémkoliv finančním či společenském ohodnocení přemýšlely?¹²

Otázky ohledně mateřství prosakují na povrch během života ženy pravidelně – počínaje první menstruací, (často nešťastně vedenými) sexuálními výchovami ve školách, kde je vyvíjen tlak zodpovědnosti hlavně na dívky a z toho plynoucí neustálý strach z otěhotnění od začátku sexuální aktivity. Mám pocit, že nikdy není správné načasování. Těhotenství, které je stigmatizující pro dívky moc mladé, je stigmatem i pro ženy, které jsou zase „už moc staré“. Měly bychom rodit hodně, ale ne zas tak moc. Brzy, ale ne zas tak moc brzy. Člověk se v těch všech společenských nárocích ztrácí. Já jsem ohledně mateřství neuvěřitelně nejistá. Mám sklony jít z extrému do extrému, v hlavě se mi honí miliony myšlenek a nejasností. Ten tlak je všudypřítomný – jakmile zabřednu do džungle komentářů na sociálních sítích, ztrácím veškeré ideály. Jak je možné, že jsou mezi námi stále jedinci, kteří vnímají ženy za chodící dělohy, „pasivní nádoby“¹³?

Jak zmiňuje v knize *V pasti pohlaví* Silvie Lauder, stále více se ukazuje, jak jsou naše „tradiční“ hodnoty a „přírodní zákony“, kterými se mnozí lidé ohánějí, vlastně spíše netradiční a rozhodně nemají svého zastání ani v naší historii. Stále více se ukazuje, jaký dalekosáhlý vliv na nahlížení těchto rolí má společenské uspořádání a zvyky. A jak se naše pohledy na mateřství a celkově na pozici ženy ve společnosti mění. Těmito společenskými stereotypy jsou bohužel často ovlivňováni i samotní vědci.¹⁴ Tento paradox popisuje ve své knize *Proč jsme tak naštvané?* i Šárka Homfray společně s Milenou Lenderovou:

¹⁰ Tomáš Garrigue MASARYK, *Moderní názor na ženu, otisk přednášky z roku 1904*. Zemská organizace pokrokových žen moravských, Brno, 1930, s. 11.

¹¹ Tematikou druhé směny se dopodrobna zabývají v knize *Až skončí práce* autoři Helen Hester a Nick Srnicek, již zmíněný web magazín *druhá : směna*, Šárka Homfray a Lucie Václavková v knize *Pay Gap* (která se zabývá celkově tématem žen v práci).

¹² Chtěla bych zmínit Sophie Lewis a její zásadní text *Zrušte rodinu, Manifest za péči a osvobození*, která se (nejen) tématu mzdy za domácí práci věnuje.

¹³ Silvie LAUDER, *V pasti pohlaví*, Host, 2023, s. 121.

¹⁴ *Ibidem*, s. 129.

„Otázka mateřství, počtu potomků a načasování se v historii dramaticky proměňovala – i mateřství je sociální konstrukt. Jak popisuje Milena Lenderová, teprve od konce 19. století v souvislosti s klesající porodností, ale i dětskou s dětskou úmrtností se zvyšuje péče a pozornost, které se dětem dostává. Mateřství, jak jej známe dnes, je v podstatě produktem moderní doby, tedy ne ničím takzvaně přirozeným či snad neměnným. Přirozenou, a tudíž všudypřítomnou a navždy nezaměnitelnou pravdou není ani výchozí hypotéza, že všechny ženy chtějí mít děti.“¹⁵

Ostatně z těchto hypotéz a tlaků, kterým musí žena ve svém životě čelit, se věnuje druhá část praktické části diplomové práce. Jedná se o šesti metrovou digitálně tkanou tapiserii s motivem devíti žen v lehce nadživotní velikosti. Figury vycházející z vizuality / tvarosloví / designu papírových panenek na oblékání, se snaží vymanit z předem vymezeného prostoru a zároveň se chránit před vnějšími vlivy. Pro tento motiv jsem zvolila příznačnou tkací vazbu – „floating weft“. Znamená to, že figury jsou tkané principem, kdy nitě volně plují na podkladu a nejsou nijak provázány – provázanými se stanou až v momentě, kdy se tělo dotkne pozadí. (Obr. 5, 6, 7) Při výběru jsem myslela na fenomén výchovy dívek, a na to, k jakým vlastnostem jsou od malička vedené. Jak bychom jako ženy měly na společnost působit? A proč vlastnosti, které jsou u žen vnímané jako dehonestující, jsou u mužů žádoucí? Jen pro příklad bych zmínila příklad z akademického prostředí z knihy *Neviditelné ženy* od Caroline Criado Perez:

„Prednášejícím ženám se vyčítá, že se nechovají dostatečně mile a vstřícně, ale když jsou naopak milé a vstřícné, pak zase nepůsobí profesionálně a nemají autoritu. Když však na druhou stranu ženy autoritu mají a působí erudovaně, mohou být u studentů neoblíbené, protože tím boří představy o tom, jaké mají ženy být. Muži naopak sbírají body za úroveň vstřícnosti, která se od žen mlčky očekává, a tudíž je patrná, až když chybí.“¹⁶

Ve státnicovém textu na téma Rehabilitace textilu v rámci českého „vysokého“ umění, jsem se mimo jiné věnovala tomu, že historie textilu má přímé vazby na emancipaci žen (nejen) v rámci umění. V druhé polovině a na konci 19. století se v Čechách začala řešit otázka chudoby – svobodná žena v podstatě neměla šanci najít zdroj obživy. Z tohoto popudu a díky aktivním ženským spolkům, se začaly na uměleckoprůmyslových školách zakládat dámské obory, které se orientovaly hlavně na tradiční textilní ruční práce. Jednalo se o školy, které měly dívky dozdělovat hlavně v činnostech hodících se pro kultivaci domácnosti. Jak v textu zmiňuji, textil je neodmyslitelně spjatý s domácností, a domácnost byla, a pořád ještě často je, spojována hlavně se ženami. Stejně tak některé z jeho vlastností – měkkost, vlídnost, poddajnost – jsou přisuzovány spíše ženám. První školy, které mohly ženy v Českých zemích studovat, byly právě ty textilní. A v textilu ženy postupně, díky možnému vzdělání, začínaly nalézat svůj svébytný umělecký jazyk. Umělecký průmysl a vzdělání žen přinášelo protichůdné prostředky výchovy – možnosti profesionalizace, které případně otevřely cestu k vyššímu umění, ale zároveň se podporovala tradiční

¹⁵ Šárka HOMFRAY – Michaela KARÁSEK ČEJKOVÁ, *Proč jsme tak našťvané?*, wo-men 2022, s. 104.

¹⁶ Caroline Criado PEREZ, *Neviditelné ženy*, Host, 2024, s. 128.

restriktivní pozice ženy ve společnosti, která setrvala v důsledku věčně stereotypních názorů na „*duševní dispozice a úlohy žen*“.¹⁷

Instalace, která by měla odkazovat k industriálnímu tkacímu žakárovému stavu, naznačuje, že je velmi těžké se vymanit opakujícím se vzorcům a společenské mašinerii. Myslím, že právě tyto normativní tlaky, kterým musíme čelit, hrají markantní roli v rozhodování o tom, zda mít či nemít dítě. Samozřejmě, že důvodů je mnoho. Některé z nich zmiňuje i Šárka Homfray:

„Důvody rozhodnutí nemít děti mají různorodý charakter. Jedním z nich je narůstající nespokojenost se současnou společností, obavy z dalšího vývoje, nechť přivést děti do „takového světa“. Aktuálně jsou čím dál víc hnány i oprávněným klimatickým žalem – kdo by chtěl své děti nechat na hořící planetě?“¹⁸

Zásadní a inspirativní umělkyní, kterou bych chtěla zmínit, je Louise Bourgeois. Katalog výstavy *The Woven Child* obsahuje díla, která mě ovlivnila jak při pohledu na téma, tak i vizualitou samotných děl (ačkoliv se tak nemusí na první pohled zdát). Zásadními jsou pro mě díla *Endless pursuit* (2000) a *The Good Mother* (2003). Louise Bourgeois se v obou pracích věnovala postavení ženy ve společnosti a postavení ženy-matky ve světě, který bere samotné rozmnožování se, jako lidskou (potažmo ženskou) povinnost. (Obr. 8, 9)

Nedávám si za cíl zodpovědět všechny složité a hluboké otázky ohledně mateřství. Všechny moje práce vnímám jako jakési vyrovnávání se a nutnost zpřítomnit si rozhodování o sobě samé a o mém těle. Zdlouhavými technikami se snažím vyrovnávat s vnějšími tlaky a nalézat jistotu v nejistotě. Snažím se nacházet a demonstrovat krásu, křehkost a jemnost v momentech, ve kterých se mi většinou tyto vlastnosti naopak ztrácí. A právě z této nejistoty vychází další část mé práce, a to papírové rozervané vejce – vejčité tvary, které jsou rozkutálené po zemi a připomínají jakési skořepiny. (Obr. 10, 11) Vyprázdněnost a nejistotu. Vrstvení papírového vlákna na formy, sundávání skořápek dolů. Už to vnímám jako gesto – něco uvnitř, co už tam není a jeho přítomnost je citelná právě v jeho absenci. Vejce samotná, jakožto symbol Velikonoc, reprezentují zrození a plodnost. Důležitá je ale ta absence vnitřku vajec, který je zaplněn psanými hesly a texty, které zahlcují veřejný prostor. Vejce jsou zatížená slovy, která jsou často zraňující. Slova se stávají závažím, který drží skořepinu při zemi. Jak by také mohla svobodně vzepřít, zatížená všemi normativními rolemi, které by měla plnit?

V souvislosti s touto prací bych neměla opomenout zmínit Evu Kmentovou a Adrienu Šimotovou. Oběmi autorkami jsem nepochybně velmi ovlivněna, ačkoli ne vždy tak úplně vědomě. Jejich tvorba mě provází již od bakalářského studia, kdy jsem v závěrečné práci, mimo jiné, zpracovávala právě otisk a tělesnost v umění v kontextu českého výtvarného prostředí.

Adriena práci s papírovými otisky a segmenty těla využívá pro vyjádření nejen niternosti člověka a sebe samé, ale také jako zhmotnění stínu, který pro ni byl spojen s odcházením blízkých. Stín jako takový pozbývá tělesnost, ale Šimotová se i přes to

¹⁷ Petr ŠÁMAL, „Edukací k dekoraci“, in: Lucie HECZKOVÁ – Martina PACHMANOVÁ – Petr ŠÁMAL (eds.), *Jak odlesk měsíce v jezeře: česká teorie a kritika umění v genderově podmíněných souvislostech, 1865-1945*, Řevnice: Arbor vitae, 2014, s. 13.

¹⁸ Šárka HOMFRAY – Michaela KARÁSEK ČEJKOVÁ, *Proč jsme tak našťavané?*, wo-men 2022, s. 106.

opětovně snažila ji právě v něm nacházet a obdařit stín hloubkou a životem.¹⁹ Evu Kmentovou bych chtěla zmínit pro dílo Lidské vejce ze 60.let, kde bychom mohli hledat význam navrácení se do prenatálního vývoje a hledání bezpečného místa, kde se můžeme alespoň na chvíli zase schovat před okolním světem. V dílech *Pupek, 1972* a *Pupek světa, 1972*, Kmentová otiskla segment svého břicha, které není pouhou reprezentací odlité části, ale právě její prázdná forma. „*Tělo tu není přítomno ve své plnosti, ale typicky v absenci.*“²⁰

Poslední část praktické části je asi nejvíce osobní. Z mého pohledu také nejvíce prostá, co se týče technologie. Jedná se o dva podstavce – na jednom se nachází hromádka hromádka poskládaných „klubek“ nití, získaných z *Textiles Center Haslach* jako technologický odpad. Jedná se o zbytky nití, ze kterých se navíjí osnova na digitální žakárový stav. (Obr. 12) Na tomto stavu se utkala druhá část práce – jednoduchá vzorovaná lněná látka, kterou jsem navrhla. (Obr. 13) Obě práce jsou tematicky úzce spjaté. Látka má vzor, který je skoro neviditelný a ukáže se až při pohledu z boku, nebo při bočním světle. Motiv ženského pohlavního ústrojí vychází z klasické ilustrace z učebnice, pravidelně opakující se vzor působí jako tradiční květinový dezén látky. Něco zde ale nehraje – ústrojí není kompletní. Chybí zde jeden vejcovod, o který jsem před lety v důsledku zánětu přišla. Jedná se o defekt, který je sice skrytý a člověk na něj snadno zapomene, ale od té chvíle nade mnou otázka mateřství visí ještě intenzivněji. Z důvodu dlouhotrvajícího zánětu se mi v břiše udělaly srůsty – a dostala jsem informaci, že bych měla mít dítě co nejdříve, protože se mohou rozšířit a pohltnout i druhý vejcovod. Vše bylo skryto, zapomenuto a odsunuto až do tohoto jara – přijdu i o ten druhý.

Je zajímavé, že když něco nemůžete mít, začnete to chtít.

Hromádka srovnaných zbytků nití má na sobě vyšité dva rudé křížky – jizvy, které působí jakoby prosakovaly zespod materiálu. Ačkoli jde o nitě, v této instalaci by mohly simulovat také gázy či lékařské textilie. Když jsem dílo vytvořila, mělo symbolizovat hojení ran a prosakující se nejistotu. V tuhle chvíli to vnímám spíše jako znovu otevírající se rány, které nade mnou visí jako černý neprostupný mrak. Jaké to ironie – během přemýšlení o mateřství se moje váhání vlastně vyřešilo za mě.

Ztráta volby zraňuje více, než jsem čekala.

Dlouho jsem přemýšlela, jestli do práce zahrnout i poslední informaci, která se týká mého aktuálního zdravotního stavu. Nechtěla jsem tak udělat hlavně proto, abych se vyhnula soucitným pohledům. Teprve se to učím říkat nahlas. Po první operaci mi bylo říkáno, že dítě můžu mít přeci v pohodě i s jedním vejcovodem. Jaká přijde odpověď teď? Ano, dítě můžu mít jen za pomoci asistované reprodukce. Ale když nejsem schopná se rozhodnout, zda-li vůbec mám mít dítě, jak se mohu rozhodovat o tak invazivním procesu jako je IVF?

V neposlední řadě, ale tak trochu na závěr, bych se chtěla věnovat ne tak úplně výhodnému postavení ženy-umělkyně jakožto ženy-matky. Myslím, že se i tomuto tématu společnost začíná více všimnout – ale bohužel většinou s negativními komentáři.

¹⁹ Daniela HODROVÁ, *Co se vyjevuje: eseje o Adrieně Šimotové*. Praha: Malvern, 2015, s. 32.

²⁰ KRAMEROVÁ, Daniela. *Otisk a odlitek. Téma Eva Kmentová: [sborník textů o Evě Kmentové]* / redakce Marie Klimešová, Jiřina Kumstátová a Alena Beránková. V Litoměřicích: Severočeská galerie výtvarného umění, 2004, s.30.

Nemohu si nevzpomenout na proslov Darii Kashcheevy na předávání Českého Lva. I mě totiž vyvstávají na mysli podobné otázky, a tak si úryvek jejího proslovu vypůjčím:

„Pokládám si otázky, kdybych se rozhodla, že budu matkou a budu muset zvládat dvě směny, kreativní práci a péči o dítě, budu moct svou práci dělat stejně kvalitně, jak jsem to dělala doposud? Nebo jednu z těch směn budu muset obětovat? Mám obětovat to, že jsem matka? Nebo mám obětovat svou tvorbu? A proč vůbec musím vybírat? Proč musím vybírat mezi mateřstvím a tvorbou? Jenom proto, že jsem se narodila s dělohou? A už to slyším: všichni to zvládli, zvládla bys to i ty, ale za jakou cenu? Za cenu poklesu kvality mé tvorbě? Nebo za cenu horší kvality výchovy mého dítěte? Za cenu vyhoření a neschopnost pak vůbec tvořit ani být matkou?“²¹

Jak reflektuje Daria, situace ženy (nejen) v kreativním prostředí v Česku není ideální a jednoduchá. Bohužel se stále opakuje jev, kdy absolventky uměleckých oborů, na školách zastoupeny stejnými, ne-li vyššími, počty jako muži, postupně ze světa umění mizí. To, že se ženy vytrácejí z profesního života a nezastávají funkce ve vedoucích pozicích je běžné nejen v umění, ale i v dalších oborech.²² V souvislosti s tímto tématem jsem si vzpomněla na jednu nepříjemnou situaci. V době mého studia v Ústí nad Labem přijeli dva umělci z USA, Lionel Maunz a Vaughn Randall, pomoci ateliéru s odléváním litiny. Zajímala je umělecká dráha absolventů a tak jim naši vedoucí ukázali vybraná díla. Nebyla mezi nimi žádná žena, tak se ze zvědavosti zeptali, co se s nimi děje? A dostalo se jim laxní odpovědi, že ženy přece porodí a z uměleckého světa zmizí. V jejich tvářích se objevily nechápavé výrazy... A já jsem se při té odpovědi hluboce zastyděla. Po následné diskuzi bylo jasné vidět, že to může fungovat i jinak a ženy z profesního světa mizet nemusejí. I u nás postupně vznikají umělecké skupiny, které se tématu matka-umělkyně aktivně věnují a snaží se téma nejen reflektovat, ale také aktivně reagovat na současné stereotypy a diskriminaci. Zmínila bych například podpůrnou skupinu *Mothers Artlovers* pod vedením Kateřiny Olivové a Dariny Alster. Spolek se snaží seskupit ženy v umění a kultuře, podpořit je a situaci změnit. Stojí si totiž za tím, že matky jsou na poli umění stigmatizované a bohužel následně z uměleckého světa postupně zmizí. Obě umělkyně jsou matky aktivistky a tuto diskriminaci pocítily na vlastní kůži. *„Já jsem se setkala s velkým odmítáním ze strany umělecké komunity, už ve chvíli, kdy jsem otěhotněla. Několik mých kolegů mi začalo říkat: hlavně nezačni dělat to laktační umění! A já jsem nechápala, jak to myslí.“²³*

„Termín člověk, který má označovat lidský druh jako celek, je v myslích mnoha antropologů ve skutečnosti označením jen mužské poloviny populace“²⁴

Je jasné vidět to, že témata žen a marginalizovaných skupin je pořád nutné reflektovat a aktivně se vymezovat vůči snahám je bagatelizovat a smetávat ze stolu. Situace se pomalu mění k lepšímu a já doufám, že za pár let už se nad takovými věcmi

²¹ Daria KASHCHEEVA, „Český lev Daria Kascheeva předání ceny a proslov“, In: youtube.com, <https://www.youtube.com/watch?v=xjde8bURB1g>, [cit. 8.5.2025].

²² Šárka Homfray ve své knize *Proč jsme tak naštvané?* Věnuje tomuto tématu celou kapitolu *Kam mizí všechny ty absolventky?*

²³ Darina ALSTER, „Automatky o umění: Mateřská revoluce s Mothers Artlovers“, In: Radio wave, <https://wave.rozhlas.cz/automatky-o-umeni-materska-revoluce-s-mothers-artlovers-5960066>, [cit. 11.5.2025].

²⁴ Caroline Criado PEREZ, *Neviditelné ženy*, Host, 2024, s.24.

nebudeme muset pozastavovat. Bohužel, dokud budeme k ženám systematicky přistupovat jako k „*druhému pohlaví*“²⁵ a odchylce od standardu, věci se budou měnit velmi pomalu a složitě.

A jak píše v úvodu knihy *Neviditelné ženy* Caroline Criado Perez: „*Až příliš dlouho jsme ženy stavěli do role odchylky od standardní lidské bytosti, a tak jsme dovolili, aby se staly neviditelnými. Je načase změnit úhel pohledu. Je načase ženy skutečně spatřit.*“²⁶

Téma práce jsem si zvolila nejen z osobního důvodu, ale protože si myslím, že je velmi důležité ho reflektovat. Rozhodně to totiž není „ženské“ téma – je to téma nás všech a celé společnosti. A tak bychom k němu také měli přistupovat. Pokaždé, když jsem se o mateřství/ nemateřství bavila se ženou, vyslechla jsem si osobitý životní příběh, který mi zase více otevřel oči a mohla jsem pocítit silný pocit sounáležitosti. Děkuji za tyto příležitosti a za sdílení. To byl hlavní důvod k tématu přistupovat zodpovědně, citlivě a bedlivě vybírat všechny vzácné i všední materiály se svou osobní historií. Vybírání materiálů tak, aby mluvily samy o sobě, je pro mou práci totiž stěžejní. A doufám, že to v tomto duchu bude vnímaná i moje diplomová práce.

A úplně na závěr bych si zde odložila text písně *King* od *Florence + The Machine*. Píseň mě doprovázela v průběhu tvorby a byla pro mě jedním z inspiračních zdrojů.

We argue in the kitchen about whether to have children

And about the world ending, and the scale of my ambition

And how much is art really worth

The very thing you're best at is the thing that hurts the most

But you need your rotten heart

Your dazzling pain like diamond rings

You need to go to war to find material to sing

I am no mother, I am no bride, I am king

I need my golden crown of sorrow

My bloody sword to swing

My empty halls to echo with grand self-mythology

I am no mother, I am no bride, I am king

I am no mother, I am no bride, I am king

But a woman is a changeling, always shifting shape

Just when you think you have it figured out

Something new begins to take

What strange claws are these scratching at my skin?

I never knew my killer would be coming from within

I am no mother, I am no bride, I am king

²⁵ Simone de BEAUVOIR, *Druhé pohlaví*, Orbis, 1966.

²⁶ Caroline Criado PEREZ, *Neviditelné ženy*, Host, 2024, s. 46.

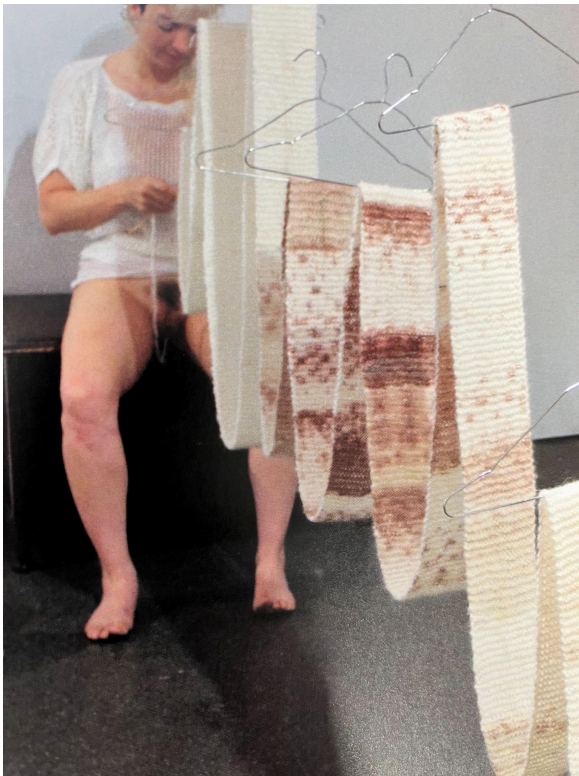
Fotografická příloha

Obr. 1,2,3,4

Proces tkaní na stolním (obr.1) a podlahovém (obr.2) stavu, detail výsledné tkaniny (obr.3) a dokumentace všech čtyř tkanin.

Obr. 4
Casey Jenkins, *Casting Off My Womb*, 2013.

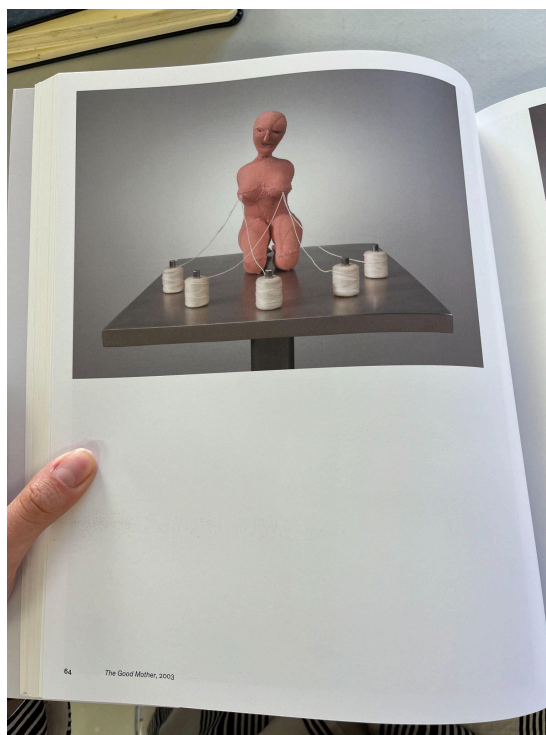
Obr. 5, 6
Tkaní na digitálním žakárovém stavu a detail tkané struktury.

Obr. 7
Část utkaného motivu ženských figur.

Obr. 8, 9
Vybraná díla z knihy *The Woven Child* od Louise Bourgeois, *Endless Pursuit* (2000) a *The Good Mother* (2003).

Obr. 10, 11

Proces výroby vajec z celulózy abaka. V procesu není zapotřebí používat žádné lepidla a chemie, vlákna celulózy jsou dostatečně dlouhá na to, aby se vzájemně provázala. Provázky jsou z přírodního hedvábí.

Obr. 12

Seskládaná klubka nití s výšivkou.

Obr. 13

Část látky vyfocená v průběhu tkaní.

Použitá literatura a zdroje

Darina ALSTER, „Automatky o umění: Mateřská revoluce s Mothers Artlovers“, In: Radio wave, <https://wave.rozhlas.cz/automatky-o-umeni-materska-revoluce-s-mothers-artlovers-5960066>, [cit. 11.5.2025].

Simone de BEAUVOIR, *Druhé pohlaví*, Orbis, 1966.

Sheila HETI, *Mateřství. Take Take Take*, 2023

Daniela HODROVÁ, *Co se vyjevuje: eseje o Adrieně Šimotové*. Praha: Malvern, 2015.

Šárka HOMFRAY – Michaela KARÁSEK ČEJKOVÁ, *Proč jsme tak našťvané?*, wo-men 2022

Daria KASHCHEEVA, „Český lev Daria Kascheeva předání ceny a proslov“, In: youtube.com, <https://www.youtube.com/watch?v=xjde8bURB1g>, [cit. 8.5.2025].

Eliška KOLDOVÁ, *Destigmatizace nestačí. Menstruace je součástí reprodukční práce*, <https://druhasmena.cz/clanky/destigmatizace-nestaci-menstruace-je-soucasti-reproduktivni-prace>, [cit. 6.5.2025].

KRAMEROVÁ, Daniela. *Otisk a odlitek. Téma Eva Kmentová: [sborník textů o Evě Kmentové]* / redakce Marie Klimešová, Jiřina Kumstátová a Alena Beránková. V Litoměřicích: Severočeská galerie výtvarného umění, 2004, s.30

Silvie LAUDER, *V pasti pohlaví*, Host, 2023.

Tomáš Garrigue MASARYK, *Moderní názor na ženu, otisk přednášky z roku 1904*. Zemská organizace pokrokových žen moravských, Brno, 1930.

Caroline Criado PEREZ, *Neviditelné ženy*, Host, 2024.

Petr ŠÁMAL, „Edukací k dekoraci“, in: Lucie HECZKOVÁ – Martina PACHMANOVÁ – Petr ŠÁMAL (eds.), *Jak odlesk měsíce v jezeře: česká teorie a kritika umění v genderově podmíněných souvislostech, 1865-1945*, Řevnice: Arbor vitae, 2014.

Charlotte VANIER, *Unravelled: Contemporary Knit Art*, Thames & Hudson, 2019,

Markéta VINGLEROVÁ, „Měkké médium“, in: Emma HANZLÍKOVÁ – Markéta VINGLEROVÁ, *Pocta suknu: Textil v kontextu umění*, Humpolec: zóna 8SMIČKA 2018

Charlotte VANIER, *Unravelled: Contemporary Knit Art*, Thames & Hudson, 2019.

Lucie ZELINKOVÁ. „Zelinková: Nenávidíme matky s dětmi. Chceme, aby ženy rodily, ale nechceme je mezi sebou“, In: Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=IAI8zAcXRek>, [cit. 7.5.2025]